

רגמ"ה

חרם שלא לראות בכתב חבירו ששולח חבירו בלא ידיעתו אסור. ואם זרקו מותר.¹

חרם קדמונים ... [שלא] לראות בכתב ששולח אדם לחבירו בלא ידיעתו ובלא רשותו.²

חרם שלא לראות בכתב חבירו ששולח לחבירו בלי ידיעתו אסור ואם זרקו מותר.³

ומה שנוהגים לכתוב על האגרות דאיכא חרם דר"ג נראה דאם הפותח האגרת יודע שיש חרם ר"ג בזה דאז אפילו לא היה האיש שרשם על האגרת החרם בר סמכא ואפילו תימא שאינו מנודה הפותח עד שינדרוהו מכל מקום הוי הפותח בנידוי דכיון דבר נידוי דר"ג הוא בדין נידהו וכל אדם יכול לנדות כל עוד שבדין מנדהו וכן מצינו דאמור רבנן השומע אזכרה מפי חבירו צריך לנדוהו ולא חלקו בין אם השומע בר סמכא או לא בכל ענין הוי נדווי נדוי דבדין מנדהו וכן המתרה בחבירו שלא יאכל פירותיו ולא שמע ונדהו נדווי נידוי ואין חילוק בין אם המנדה חכם או לא בכל ענין הוי נדווי נדוי כיון דבדין נדהו⁴

מאירי

כל שנסתלק היזק ראייה הולכין אחר המנהג, ואף במחיצה קלה שבקלות, ואין חוששין להיזק שמיעה כלל, ר"ל שהקול נכנס משם לכאן להדיא מתוך דקות המחיצה, שסתם בני אדם נוהרים בדבורם הם⁵

מרג

מצינא לשנויי שעדות שמועת הרשב"א לא היה אלא לענין שלא לישא שתי נשים אבל לענין שאר תקנות לא שמע אם קבע להם זמן.

ומיהו שנויי דחיקי לא משנינא לך אלא דאף באינך תקנות לא היו אלא עד סוף אלף החמישי אלא שמשם ואילך נהגו בהם על דרך מנהג אבותיהם בידיהם...⁶

מהר"ח"ש

נדרשתי לאשר שאלוני על ראובן שהיה שולח כתב חתום עם חרמות עליו לזר עיר אחרת ובהגיע הרץ לאותה העיר בא לוי ונטל הכתב עם כתבים אחרים ופתחה וכבש הכתב ולא נתנו ליד מי שנשלח אליו ושאלו ממני מה דינו (ולזה?)

אומר בקצרה דודאי ראוי לייסר ללוי שכבר נודע והובא בספר הכלבו ... ולפי הנ"ר מסתמא שלוי שעשה זה היה לשום תועלת המגיע לו מזה הפועל והוה ליה דמשתמש משל חברו בלי ידיעתו ואפילו לדבר מצוה ובדרך שאלה אסור ... כל שכן בנדון כזה שאדם כותב סודותיו באגרת שלו חתומ' ואסר לזר והוא גם כן חרם קדמוני"י הגם שבעונותינו רבו המתפרצים לפתוח בסתר כתב של אחרים

מכל מקום ראוי לגדור גדר ולייסר למי שעושה כזה כנ"ר בעיניהם ומה גם אם גרם היזק לבעל הכתב

והן אמת אם גרם היזק אם נאמר שחייב לשלם הנזק שגרם מדינא דגרמי הנה לא נתבאר אצלנו בזה הנדון באיזה אופן היה ההיזק ואיך נעשה וכבר נודע דגרמא בנויקין פטור ובדינא דגרמי קיימא לן כרבי מאיר דדיין דינא דגרמי אך בענין דינא דגרמי איך הוא יש חילוק דעות [ועיין שם שהביא עיקרי פרטי וחילוקי הפוסקים בסוגיא דגרמא וגרמי, והעלה:] ונ"ר הדבר אצלי שבוה הנדון ליכא כל הני מילי דכתיבנא באופן דליכא חיוב מדין דינא דגרמי ...

אך מכל מקום ראוי לייסרו למי שעושה פועל כזה כיון שעבר על חרם קדמונים דלגדור גדר

ועוד שאף שאמרו גרמא בנויקין פטור היינו שאם עשאו פטור מתשלומין אבל לכתחלה אסור לגרום שום היזק ואין ספק שפועל כזה רוב פעמים גורם היזק רב לגלות סודות האדם ואף אם לא יהיה בממון יהיה בדבר אחר ולכן ראוי לעשות סייג

1 שו"ת מהר"ם בר ברוך (פראג) סוף התשובות תרכ"ב - קשר.

2 כלבו סוף סימן קט"ז - קשר.

3 שו"ת מהר"ם מינץ סימן ק"ב - קשר.

4 שלטי הגבורים שבועות פרק ה' יז. בדפי הרי"ף - קשר.

5 בית הבחירה בבא בתרא ב. סוד"ה אמר המאירי - קשר.

6 שו"ת רב יוסף קארו (שאלוניקי שנ"ח) דיני נישואין סימן י"ד סוף דף ס: - קשר.

ולגדור גדר ולייסר למי שעשה כזאת כפי הנ"ר לבית דין צורך לפי הענין והנשארים ישמעו ויראו ומה גם שהוגד אלי שהיה זה בעיר בלוגראדו יע"א והמפורסם אצלינו היות עיר נאמנה מלאתי משפט וצדק⁷

הלכות קטנות

תשובה המוצא אגרת פתוחה בשוק וכתוב עליה ופגי"ן דרג"מה אם מותר לקרותה ואם חייב להחזיר.

תשובה נהי דלגבי המקבל איכא למימר כיון דנפל איתרע ולא חש לה אבל שולח שמא אין רוצה שידעו בעסקיו ולפי זה אם היא חתומה כל שכן שאין ליגע בה וחייב להחזירה דמסתמא אין לומר שהשליכה קודם שיקראנה:⁸

שאלה השולח כתב ביד חבריו חתום בפגי"ן דרגמ"ה והלה חושש שיש בתוכו דבר המזיקו (*כיוצא מההיא דכתב דוד לאוריה) מהו.

תשובה נבוך הוא זה אם יפתחנה מועל בחרם אם יוליכנה שמא כתוב עליו דבר מה. להחזירה לבעלים ישלחנה ביד אחר: אין לו תקנה אלא פורר וזורק לרוח או מטיל לים:⁹

שאלה מה שנוהגין לכתוב על גבי האגרות ופגי"ן אם יש בו ממש:

תשובה בלאו הכי נראה שיש איסור לבקש ולחפש מסתוריו של חבריו ומה לי לא תלך רכיל לאחריים או לעצמו:¹⁰

כנסת הגדולה

ויש חרם רגמ"ה שלא יפתח אדם אגרת חברו והפותחה הוא מנודה ואפילו נימא שאינו מנודה עד שינדהו אם היה כתוב על גבו ופגי"ן דרגמ"ה אף על פי שהאיש שרשם החרם על האגרת לא היה בר סמכא אם הפותח יודע שיש חרם דרגמ"ה הוא בחרם שלטי גבורים פרק שבועת העדות¹¹

בינת השידוך

שאלה: האם מותרת האזנות סתר?

תשובה: האזנת סתר בימינו אסורה, בין כשהיא לשם סקרנות וכל שכן כשרוצה לגלות מסתורין של חברו, פרט לחושד בחבירו הזומם להזיקו או לבגוד בו, דמותר, משום דמאזין לדבריו כדי לסלק ממנו היזק. מכיון שיש בזה גם הלכות דינא דמלכותא, יעשה שאלת חכם בכל מקרה, ראה הערה.

מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א מציין למש"כ בבית הבחירה ... מבואר שעקרונות יש לראות בהיזק שמיעה חטא. אלא שסתם בני אדם נזהרים. ומכאן שהאזנת סתר בימינו שלא מועילה בה זהירות אסורה. [ועיין שם שממשיך בענין חדרגמ"ה].¹²

מכתב פתוח (גלויה)

ערוך השלחן

ואני מסתפק בזמן הזה שהרבה שולחים מכתבים פתוחים על הכי דואר אם מותר לקרא בהם כיון שאינו מסתיר אותו¹³

7 שו"ת תורת חיים (מהרח"ש) חלק שלישי סימן מ"ז - קשר.

8 שו"ת הלכות קטנות חלק א' סימן נ"ט - קשר.

9 שו"ת הלכות קטנות חלק א' סימן קע"ג - קשר.

10 שו"ת הלכות קטנות חלק א' סימן רע"ו - קשר. שלש אלו התשובות הובאו בקיצור ובשינויים קלים בספרו של בן המחבר לקט הקמח סוף הלכות נידוי - קשר.

11 שיירי כנסת הגדולה יו"ד סימן של"ד הגהות טור אות ה' - קשר.

12 בינת השידוך (פתח תקוה תש"ע) פרק ז' שאלה ט"ז עמוד 379 - קשר.

13 ערוך השלחן יו"ד סימן של"ד סעיף כ"א - קשר.

עשה לך רב

ודאי שספיקו של הרב היה שהשולח שלח מכתב פתוח (קרי גלויה) בהסתמכו על חרם דרבינו גרשום, ונתן אימונו בכל אלה שמכתבו יגיע לידיהם שלא יקראוהו. אלא שכיון שלא הטריח עצמו לכתוב מכתב סגור, נראה להניח שלא איכפת לו שיקראוהו, ולי נראה מקום לספק אחר, לא לגבי השולח אלא לגבי המקבל, כי יתכן שהשולח באמת לא איכפת לו אם תוכן מכתבו הפתוח יודע לאחרים, אבל פן ואולי איכפת הדבר למקבל, שמן הסתם הדברים נוגעים לו.¹⁴

בני בני

לע"ד מילתא אנב אורחא קמ"ל [השלטי גבורים שנקט בלישניה "הפותח"] שרק אם היה המכתב סגור ופתחו וקרא בו עבר על חדר"ג מה שאין כן אם השולח לא הקפיד לסגור, וכל שכן אם כתב על גלויה פוסטקאר"ד בלע"ז החשופה לעיני כל ונפשט ספקו של הערוך השלחן ... וזה נלמד מסיום לשון מהר"ם ב"ב ואם זרקו פטור עכ"ל וכן הוא במהר"ם מינ"ץ ושלא כאנציקלופדיה תלמודית שם בהערה 894, כיון שאינו מקפיד עליו, ברם גם אם אין בו חרם דר"ג אינו מן הראוי לחטט אחרי מכתב חברו ולכן כתבו בלשון פטור ולא מותר.¹⁵

חבל נחלתו

שבט הקהתי

ואי בניו ואשתו של הנשלח יכולין לקראות המכתב, מצאתי בדע"ק

החרם אחר אלף החמישי

קול גדול

עשה לך רב

יש המסתמכים על מה שכתב הרשב"א ... שלא התקין רגמ"ה תקנותיו אלא עד סוף אלף החמישי ... ובאמת שאין דבר זה פשוט וברור כל כך, שלא כתב הרשב"א דבר זה בודאות אלא "שמענו" שלא גזר אלא לזמן עד סוף האלף החמישי, ...

בני בני

והנה בחרם שלא לישא שתי נשים נחלקו הפוסקים האם החרים רגמ"ה לעולם או רק עד סוף האלף החמישי, ושם יש מקום למחלוקת משום שמן הדין מותר ברבוי נשים ולכן שמא רבנו גרשום לא רצה להחרים לעולם מה שאין כן בקריאת מכתב חברו אם נאמר שמדינא אסור אין סברה להגביל את זמן החרם. ואפילו אם מדינא היה מותר שלא כטעמים הנ"ל ושמה רגמ"ה לא החרים אלא לדורותיו, עדיין כיון שהעולם מחזיקים איסור לקרוא מכתב חברו משום חדר"ג מי שעובר עליו צריך כפרה וכדומה למסכת נזיר דף כג. במי שנדרה ועברה על נדרה ולא ידעה שבעלה הפר לה שחייבת כפרה כיון שהתכוונה לחטוא ונלמד מן וד' יסלח לה.¹⁶

מכתב שנורק

שבט הקהתי

עיינ בבאר הגולה...ונראה דהיינו אם זרקו לחוץ במקום גלוי דאז חזינן דאינו מקפיד שיקראו אותה אבל אם זרקו להפח אשפה שלו או אפילו להפח שעומד ברשות הרבים דכהיום אין דרך בני אדם לחטט באשפות אם כן אין ראייה ממה שזרקו רק דאין צריך הכתב אבל יכול להיות שמקפיד לא לראותו וכל שכן אם קרע מכתב ודאי דאסור לקרותו דחזינן דמקפיד

14 עשה לך רב חלק א' סימן מ"ב עמוד קל.

15 בני בני חלק ג' ריש סימן י"ז - קשר.

16 בני בני חלק ג' ריש סימן י"ז - קשר.

שלא לראותו [ומהאי טעמא נראה גם כן דאין להסתכל על הפתקאות שנותנים בהכותל מערבי דודאי מקפיד כל אחד שלא יראה חבירו בו]. ...

ומהאי טעמא נראה דמי ששולח גלויה לחבירו פירוש מכתב פתוח גם כן אסור לראותו דודאי נהי דאין מקפיד על הדוואר שיקראו כי הכתב גלוי ואינו מקפיד שהם יקראו, אבל אפשר דמקפיד ששאר בני אדם לא יקראו. ועיין גם כן בלקט הקמח ... וראיתי לרב אחד שמתיר לקרות אגרת פתוחה, אבל לענ"ד האסור כנ"ל. ...

והנה עיין בשו"ת קול גדול ... מכל מקום נראה היינו דוקא שמוצא בשוק דאו חזקה שהשליכו למי שנשתלח לו אבל כנהוג היום שאין זורקין מכתבים ברחוב במקום שמוצאים אלא באשפה דאין דרך לחטט באשפה אם כן מהא דזרקו לאשפה אין ראייה שאין הלה מקפיד לראות דיש לומר דשפיר מקפיד אלא חושב דאף אחד לא יחטט באשפה.

רשות ממקבל המכתב

שבט הקהתי

והנה מי שקיבל מכתב מאחר והמקבל המכתב נותן לו רשות שיעיין בו אי יכול לראות מבלי רשות המשלח.

נראה דלא מבעיא אם המשלח המכתב כתב דלא יראה מכתבו לאחרים בודאי אסור להראותו בלי רשותו אלא אפילו לא כתב לו שאסור להראותו אם הוא דבר סודי וכדומה דמשער בעצמו שפרסום המכתב יזיק למשלח המכתב ודאי אסור להראותו בלי רשות המשלח דאיתא ביומא [ד:] מניין לאומר דבר לחבירו שהוא בבל יאמר עד שיאמר לו לך ואמור וכו', ונראה דמכאן למד הרמב"ם מה שכתב בהלכות דעות [ס"ז ה"ה] והמספר דברים שגורמים אם נשמעו איש מפי איש להזיק חבירו בגופו או בממונו ואפילו להצר לו או להפחידו הרי זה לשון הרע עכ"ל. ... וכן מצאתי בשו"ת הלק"ט [ח"א סי' כ"ט¹⁷] דאפילו המקבל מסכים להראות המכתב אסור בלי רשות המשלח.

[וכעת יצא לאור ספר הליכות והנהגות מבעל הקהלת יעקב ז"ל וכתב שם דף יח: וז"ל

שאלתי את רבינו אם אחד שולח מכתב והמקבל רוצה להראות אדם אחר האם צריך רשות גם מהשולח, והשיב שמספיק רשות מהמקבל ע"כ,

ולפי מה שבארתי לעיל על כרחך איירי בדבר שלא יצא שום היזק להשולח דאם לא כן בודאי אסור].¹⁸

עשה לך רב

מסתבר שאותם בחורים ששמים מכתביהם בגניזה כונתם היא שאין ידים ממשמשות שם, ולכן יש להמנע מקריאתם. וכן עדיף כשלעצמו (גם אם נניח שיש ספק בדבר והנחתנו הנ"ל אינה נכונה), שכן צריך אדם לרסן את יצר הסקרנות הטבועה בו.¹⁹

17 אולי הכונה לסימן נ"ט, שכתב שם שאף אם המקבל זרקו יש לחוש לקפידתו של המשלח, והוא הדין כאן.

18 שבט הקהתי סוף הסימן אות ז'.

19 עשה לך רב חלק ה' סימן ק"ח.